

УДК: 616-082-053.2.000.34(477)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДИТЯЧОМУ НАСЕЛЕННЮ В УКРАЇНІ

Слабкий Г.О. *, Дудник С.В. **

** доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри громадського
здоров'я ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»,
Ужгород, Україна*

*** кандидат медичних наук, учений
секретар ДУ «Український інститут
стратегічних досліджень МОЗ України»,
м. Київ, Україна*

Summary : The modern international legal approaches and guarantees for providing medical care to children have been studied and analyzed, the current state and implementation of legal support and state policy in the sphere of rendering medical care to the children of Ukraine have been investigated, prospective directions for the formation and development of state policy in the field of legal support and child protection health were identified.

Key words : legal support, children's health, medical care.

Провідним завданням сучасних систем охорони здоров'я в світі є охорона здоров'я дітей і підлітків, як найбільш значимого соціально-економічного ресурсу для будь-якої країни відносно її подальшого розвитку, що включає в себе обов'язкову реалізацію та дотримання фундаментальних прав і потреб дітей та підлітків, в тому числі, першочергово це

стосується доступу до системи охорони здоров'я та її служб. Численні права дітей на виживання, безпечний розвиток і зростання зафіксовані в багатьох правових документах міжнародного рівня. Слід зазначити, що керівним принципом прав дітей і підлітків вважається право мати найвищий досяжний рівень здоров'я та відповідний рівень медичної допомоги, а також визнання державами особливих потреб і прав підлітків і молодих людей в області здоров'я і розвитку, що було визначено у 2013 році Комітетом прав дитини, який спостерігає за дотриманням Конвенції про права дитини. Тому, державна політика в сфері охорони здоров'я дітей в країнах-членах ООН та ВООЗ має ґрунтуватись на законодавчих і нормативних актах в області правового захисту дитинства, що повинні відповідати міжнародним рекомендаціям, бути комплексними, максимально реалізованими і виконувати свої гарантії щодо захисту здоров'я дітей та підлітків, в зв'язку з чим вивчення правового забезпечення медичної допомоги дитячому населенню в системі охорони здоров'я України, аналіз стратегічних і тактичних механізмів виконання правових актів та ефективності від їх реалізації є актуальним [1,2,3].

Мета дослідження: вивчити, проаналізувати міжнародні правові підходи до забезпечення дітей медичною допомогою, визначити сучасний стан та проблеми правового забезпечення і державної політики щодо надання медичної допомоги дітям в Україні, дослідити перспективні напрями формування і розвитку державної політики у сфері правового забезпечення та супроводу охорони дитячого здоров'я.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалами дослідження слугували міжнародне та вітчизняне правове забезпечення медичної допомоги дитячому населенню. Використано аналітичний метод дослідження та метод системного підходу.

Результати дослідження та їх обговорення. В міжнародних правових документах окреслено чіткі підходи, принципи, шляхи розвитку систем охорони здоров'я, що рекомендовані для впровадження урядами країн Європейського регіону з основним акцентом, який зроблено на правовому супроводі та гарантіях щодо доступності різного рівня медичної допомоги для дітей, підлітків та матерів з метою покращення стану їх здоров'я та профілактики передчасної смертності та інвалідності, а також забезпечення їх гармонічного розвитку, як майбутніх поколінь [1,3].

Останніми роками система надання медичної допомоги дітям та підліткам в Україні, зазнає певних змін пов'язаних із реформуванням галузі, однозначної відповіді яким воно буде в остаточному варіанті поки ще немає, але слід відзначити, що не зважаючи на те, що рівень смертності дітей, в тому числі і показник малюкової смертності, має тенденцію до зниження, він залишається одним із найвищих серед Європейських країн, таким чином Україна має значний резерв щодо покращення вищезазначених показників.

На даний час провідними міжнародними правовими документами, що регулюють державні політики з питань охорони здоров'я дітей у Європейському регіоні, і в тому числі і України, для досягнення оптимального рівня здоров'я, і в тому числі і України, є: Конвенція про права дитини (Конвенція ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91), в якій чітко окреслено право дитини на здоров'я, його максимальний захист, та його забезпечення у різних умовах життя дитини; Стратегія ВООЗ «Інвестуючи в майбутнє дітей: Європейська стратегія охорони здоров'я дітей і підлітків, 2015-2020 рр.», де наголошено на тому, що із зростанням дотримання прав людини, ці самі права стають ефективним інструментом в укріпленні систем охорони здоров'я та покращення здоров'я населення в цілому і кожного

громадянина окремо; Здоров'я-2020. Лідерство в інтересах здоров'я і благополуччя в ХХІ столітті в Європі. Здоров'я і благополуччя - спільні цілі і спільна відповідальність. ВООЗ, 2012 г. (Здоров'я-2020: основи Європейської політики на підтримку дій всієї держави і суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя, 2013), цей документ має надати гарантовану медичну допомогу дитині протягом її розвитку; Глобальна стратегія охорони здоров'я жінок, дітей та підлітків (2016-2030 рр.): виживати, процвітати, міняти; також трохи раніше були прийняті наступні документи, актуальність яких зберігається і на даний час: «Стратегія в галузі репродуктивного здоров'я» ВООЗ, що була прийнята у 2004 р.; Європейська стратегія «Здоров'я та розвиток дітей і підлітків» (2005, 2008 рр., Копенгаген); Глобальна стратегія охорони здоров'я жінок та дітей ООН (2009 р., Нью-Йорк) [1,4,5,7,8,9].

В Україні реалізація права дитини на здоров'я гарантується та регламентується Конституцією України, Основами законодавства України про охорону здоров'я та у змінах до них (редакція від 30.01.2018 р., підстава 2168-19), Закону України «Про охорону дитинства», Законом України від 07.08.2011 р. № 3611-VI «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я» (із змінами, внесеними згідно із Законом N 2168-VIII (2168-19) від 19.10.2017). У вищезазначених документах зазначено, що діти в Україні гарантовано забезпечуються медичною допомогою на всіх рівнях її надання, здоров'я, яких підлягає захисту з метою отримання максимально досяжного рівня здоров'я. Саме на підставі численних міжнародних правових документів, та низці внутрішніх, що були прийняті на їх підставі у попередні роки, в Україні у різні роки незалежності з метою збереження і зміцнення здоров'я дітей було прийнято ряд нормативно правових актів, що регламентували забезпечення медичною допомогою дітей: Національний план дій відповідно до розпорядження КМУ від

21.11.2009 р. № 1266 «Про затвердження плану заходів з виконання Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року», запроваджено Державу програму «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 р., яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849, прийнято Закон України від 21.10.2009 р. № 1658-VI «Про Загальнодержавну програму імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб на 2009–2015 роки», яким затверджено нижній поріг охоплення щепленнями дітей на рівні не менше ніж 95 %, впроваджено Концепцію та заходи щодо подальшого розвитку перинатальної допомоги, що затверджені Наказом МОЗ України №52 від 02.02.2011 р., що стала підставою для впровадження Національного проекту «Нове життя – нова якість охорони материнства та дитинства» (Указ Президента України від 27.04.2011 р. № 504/2011), який мав вирішити багато питань, пов'язаних із охороною здоров'я матерів, виживаності дітей, мертвонароджуваності, підвищення якості надання перинатальної допомоги, але з причини несприятливої економічної ситуації постановою КМУ від 05.03.2014 р. № 71 «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» було виключено Національний проект «Нове життя - нова якість охорони материнства та дитинства». До того протягом 10 років (1996–2005 рр.) в Україні діяла розроблена відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини Національна програма «Діти України», затверджена Указом Президента України від 18.01.1996 р. № 63/96, що потім була подовжена Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання Національної програми «Діти України» до 2005 р., при цьому слід

зауважити, що на даний час в Україні немає діючої Державної програми, Національного плану дій тощо щодо охорони здоров'я дітей та підлітків. Також, слід зазначити, що в Україні у відповідь на прийняття «Здоров'я-2020. Лідерство в інтересах здоров'я і благополуччя в ХХІ столітті в Європі. Здоров'я і благополуччя - спільні цілі і спільна відповідальність». ВООЗ, 2012 г., із застосуванням провідних досягнень служби охорони здоров'я дітей ВООЗ, було розроблено та впроваджено Загальнодержавну програму «Здоров'я-2020: український вимір» («Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я-2020: український вимір» від 31.10.2011 р. № 1164-р), яка мала за ціль переорієнтувати систему охорони здоров'я України у профілактичному напрямі за сучасними принципами ВООЗ, розвивати первинну медико-санітарну допомогу на засадах сімейної медицини, запровадити сучасні медичні стандарти, клінічні протоколи, настанови, до того ж необхідність полягає в запровадження не тільки медичних стандартів та нормативів, але й соціальних стандартів у відповідності до міжнародних документів та вітчизняних нормативно-правових актів з урахуванням сучасної ситуації и вимог у соціальній сфері, розробка яких має супроводжуватись і науковим дослідженням і підтвердженням їх ефективності. Але треба зазначити, що за результатами виконання вищенаведеної низки нормативно-правових актів в Україні щодо охорони здоров'я дітей, в тому числі і «Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», що був впроваджений на період до 2016 р. в Україні очікуваних результатів не було досягнуто, тому за даними експертів ВООЗ, для здійснення ефективної політики має сенс впровадження методу стратегічного планування з дотриманням правової складової та правовим супроводом на Національному рівні, що є самим ефективним методом державного

регулювання забезпечення здоров'я дітей, яке має бути комплексним, носити всеохоплюючий характер з високим рівнем реалізації та повинно розроблятися кожні 5-10 років з дотриманням основної умови – це доступності медичної допомоги всім дітям, що її потребують [1,2,4,5].

За результатами дослідження численних вітчизняних нормативно-правових актів, що прямо або опосередковано стосуються питань охорони здоров'я дітей, підлітків та матерів, можна зробити висновок, що законодавство України в напрямі правового забезпечення медичної допомоги дитячому населенню має достатньо розвинуту систему правових гарантій надання медичної допомоги дітям на всіх рівнях її надання, яка однозначно потребує державного контролю за дотриманням виконання законодавчих актів у сфері охорони здоров'я, часткового їх удосконалення та гарантованого забезпечення економічної компоненти (стабільного фінансування) для їх виконання, відсутність якої не дає досягти необхідних результатів. Для повноцінного правового забезпечення медичної допомоги дітям було б доцільним внести до нормативно-правових актів корективи щодо деяких дефініцій у віці дітей, закріпити за дитиною при досягненні певного віку деяких прав дорослих пацієнтів. У будь-якому випадку першочерговою складовою реалізації ефективної державної політики в сфері охорони здоров'я дітей має бути максимально досконале правове забезпечення права дитини на життя та охорону здоров'я, тобто державного врегулювання, із застосуванням програмних та міжсекторальних підходів, регіональних особливостей, урахуванням життєвих ситуацій тощо, треба запровадити технології стратегічного планування для досягнення найкращого рівня здоров'я дітей на національному рівні, визнати особливий статус дітей в системі надання медичної допомоги, запроваджувати відносно дітей для досягнення оптимального рівня здоров'я

найсучасніших медичних технологій з перевіреною ефективністю, дотримуватись принципу справедливості щодо доступності медичної допомоги дітям на всіх її рівнях, особливо первинної медичної допомоги та медичної допомоги дітям у сільській місцевості.

Таким чином, одним із основних пріоритетів держави має стати гарантоване забезпечення дитячого населення медичною допомогою на правовому рівні в необхідному обсязі з урахуванням основної мети у вигляді створення таких умов для дитини, при яких вона б могла мати максимально досяжний рівень здоров'я, при цьому з урахуванням реформування, що на даний час відбувається у країні, треба чітко вибудувати в правовому полі (деякі нормативно-правові акти мають бути змінені) всю систему надання медичної допомоги дітям з визначенням безоплатних та платних послуг медичних послуг для дітей та механізмів врегулювання цих проблемних питань, пов'язаних із оплатою, при потребі, тобто держава зобов'язана на правовому рівні гарантовано забезпечити дітей медичною допомогою належного рівня та сучасними медичними послугами з доведеною ефективністю та гарантувати їй відповідність до загально визнаних стандартів та дотримання виконання всіх прав дитини, що пов'язані з охороною її здоров'я [2,6,7,8].

Висновки: В ході дослідження встановлено сучасні міжнародні правові підходи та гарантії до забезпечення дітей медичною допомогою, визначено перспективні підходи до подальшого формування та розвитку правового поля ефективної державної політики у сфері охорони дитячого здоров'я, що є підґрунтям для попередження дитячої смертності та інвалідності.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні ефективних механізмів впровадження перспективних напрямів правового забезпечення медичної допомоги дитячому населенню в державну політику України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини (Конвенція ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91): за станом на 20.11.2014 [Електронний ресурс] / - ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_021
2. Managing Programmes to Improve Child Health. World Health Organization 2009. – 51 p. Електронний ресурс]. Режим доступу: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44215/1/9789241598729_eng_Module1.pdf
3. Инвестируя в будущее детей: Европейская стратегия охраны здоровья детей и подростков, 2015-2020 гг. Копенгаген: Всемирная организация здравоохранения; 2014 г.
4. Европейская стратегия «Здоровье и развитие детей и подростков»: от резолюции к действиям, 2005–2008 гг. Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ; 2008 (<http://www.euro.who.int/ru/health-topics/noncommunicable-diseases/obesity/publications/pre2009/european-strategy-for-child-and-adolescent-health-and-development-from-resolution-to-action,-20052008>, по состоянию на 27 июня 2014 г.).
5. Здоровье-2020. Лидерство в интересах здоровья и благополучия в XXI веке в Европе. Здоровье и благополучие – общие цели и общая ответственность. Всемирная организация здравоохранения, 2012 г. (Здоровье-2020: основы Европейской политики в поддержку действий всего государства и общества в интересах здоровья и благополучия, 2013 г.).
6. UNICEF. Committing to child survival: A Promise Renewed—progress report 2014. New York: UNICEF, 2015.
7. Implementing health promotion in hospitals: Manual and self-assessment forms. World Health Organization. 2006.
8. Резолюция EUR/RC55/R6. Европейская стратегия "Здоровье и развитие детей и подростков". Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ; 2005 (http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/88085/RC55_gres06.pdf, по состоянию на 30 июня 2014 г.).
9. Резолюция WHA64.13. Деятельность, направленная на снижение перинатальной и неонатальной смертности. Опубликовано в: Шестдесят четвертая сессия Всемирной ассамблеи здравоохранения, Женева, 16–24 мая 2011 г. Резолюции и решения, приложения. Женева: Всемирная организация здравоохранения; 2011:13 (документ WHA64/2011/REC/1; http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA64-REC1/A64_REC1-ru.pdf#page=23, по состоянию на 30 июня 2014 г.).